

Sygn. akt I USKP 16/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 stycznia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Józef Iwulski

SSN Maciej Pacuda (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Nowym Sączu

o ponowne ustalenie kapitału początkowego i wysokość emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 25 stycznia 2023 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie
z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. akt III AUa 525/20,

**1) uchyla zaskarżony wyrok oraz zmienia poprzedzający go
wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 20 listopada 2019 r.,**

**V U 813/19, o tyle, że oddala odwołanie w części odnoszącej
się do okresu od dnia 15 do dnia 30 listopada 1991 r. oraz oddala
skargę kasacyjną w pozostałej części;**

**2) nie obciąża ubezpieczonego kosztami postępowania
kasacyjnego organu rentowego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach wyrokiem z dnia 20 listopada 2019 r. zmienił decyzje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Nowym Sączu z dnia 19 marca 2019 r. oraz z dnia 28 marca 2019 r. w ten sposób, że uwzględnił do stażu pracy ubezpieczonego J. M. okres jego pracy w byłej Czechosłowacji od dnia 9 listopada 1973 r. do dnia 30 listopada 1991 r. jako okres składkowy, poczynając od dnia 31 października 2018 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony, urodzony w dniu 31 października 1953 r., w okresie od dnia 9 listopada 1973 r. do dnia 30 listopada 1991 r. pracował w S. Pracę tę organizowało Biuro Pracy w O., gdzie ubezpieczony składał wszelką niezbędną dokumentację do uzyskania zgody na wyjazd do pracy. Z tego tytułu był on zgłoszony do ubezpieczeń społecznych.

Powołując się na tak ustalony stan faktyczny sprawy oraz przytaczając regulacje art. 173, art. 174 i art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach w Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej jako ustawa emerytalna), Sąd pierwszej instancji uznał, że sporny okres pracy ubezpieczonego należy uwzględnić przy ustalaniu wartości kapitału początkowego, a następnie w ramach wyliczenia wysokości przysługującej mu emerytury.

Sąd ten zauważył, że art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej stanowi, że za okresy składkowe uważa się również przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. okresy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne, obywateli polskich za granicą - w organizacjach międzynarodowych, zagranicznych instytucjach i w zakładach, do których zostali skierowani w ramach współpracy międzynarodowej lub w których byli zatrudnieni za zgodą właściwych władz polskich; zgoda nie jest wymagana w stosunku do pracowników, którzy wyjechali za granicę przed dniem 9 maja 1945 r. Sporny okres zatrudnienia ubezpieczonego spełnia zaś przesłanki okresu składkowego wymienione w powołanym przepisie. Nie stoją temu natomiast na przeszkodzie powoływane przez organ rentowy przepisy prawa unijnego. W uzasadnieniu wyroku z dnia 2 września 2009 r., II UK 30/09, Sąd Najwyższy wyraźnie przyjął bowiem, że sprawy o ustalenie kapitału początkowego nie są objęte zakresem regulacji rozporządzenia Rady (EWG) Nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów

zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz.U. UE Polskie wydanie specjalne Tom 01, Rozdział 05, s. 35 ze zm.). Okres pracy za granicą obywatela polskiego w zagranicznym zakładzie, do którego został skierowany w ramach współpracy międzynarodowej - art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej, podlega uwzględnieniu przy obliczaniu kapitału początkowego na podstawie art. 174 ust. 2 tej ustawy. Kwestia ta została również wyjaśniona przez Sąd Najwyższy w niepublikowanym wyroku z dnia 8 sierpnia 2007 r., II UK 17/07, w którym zostało przesądzone, że jeżeli umowy międzynarodowe przewidywały transfer i pracę obywateli polskich na rzecz pracodawców zagranicznych, to praca wykonywana w ramach tych umów była traktowana na równi z zatrudnieniem w Polsce i uwzględniana na tych samych zasadach jak to zatrudnienie. Stąd praca obywateli polskich za granicą, objęta takimi umowami, uwzględniana jest przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń, także poprzez wyliczenie kapitału początkowego bez względu na opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne. Takie samo stanowisko zajął także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 czerwca 2006 r., I UK 356/05 (OSNP 2007 nr 13-14, poz. 202).

Uwzględniając to, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że najistotniejsze w sprawie było ustalenie, czy zatrudnienie ubezpieczonego w spornym okresie w S. w byłej Czechosłowacji było realizowane na podstawie umowy zawartej między Rzeczpospolitą Polską i Republiką Czechosłowacką lub zawartych w jej wykonaniu porozumień międzyrządowych. Sąd pierwszej instancji przyjął równocześnie, że tak istotnie było, wobec czego okres zatrudnienia w Czechosłowacji na podstawie skierowania do pracy w oparciu o umowę z dnia 17 lipca 1972 r. o współpracy w zakresie zatrudnienia obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w uspołecznionych przedsiębiorstwach gospodarczych Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej podlegał uwzględnieniu przy ustalaniu kapitału początkowego.

Zdaniem Sądu Okręgowego, inną kwestią będzie natomiast ustalanie w przyszłości wysokości świadczenia przysługującego ubezpieczonemu. Jeśli bowiem w myśl przepisów obowiązujących w Czechach osiągnie on uprawnienia emerytalne i wówczas będzie mógł uzyskać tam prawo do emerytury, to niewątpliwie nastąpi przeliczenie pobieranych świadczeń, które częściowo będą

refundowane z funduszy polskich a częściowo z funduszy czeskich. W sytuacji, w której ubezpieczony zechce pobierać emeryturę częściową również z tytułu zatrudnienia w Czechosłowacji, konieczne będzie także uwzględnienie przepisów unijnych. Mimo istnienia decyzji ustalającej określoną wysokość kapitału początkowego, będzie więc ona ulegała odpowiedniej zmianie w momencie ustalania prawa do emerytury.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie wyrokiem z dnia 16 grudnia 2020 r., wydanym na skutek apelacji wniesionej przez organ rentowy od wyroku Sądu pierwszej instancji, oddalił tę apelację.

Przed wszystkim Sąd Apelacyjny nie zgodził się z zarzutem organu rentowego, jakoby Sąd pierwszej instancji dokonał ustaleń sprzecznych z treścią zebranego materiału dowodowego. Organ rentowy nie wyjaśnił zresztą, na czym ta sprzeczność miała polegać, a w uzasadnieniu apelacji wprost przyznał, że stan sprawy, w tym okres pracy ubezpieczonego w byłej Czechosłowacji, nie był sporny i czeska instytucja ubezpieczeniowa potwierdziła jego zatrudnienie od dnia 9 listopada 1973 r. do dnia 31 sierpnia 1992 r. Poza sporem pozostawało także, że instytucja ta decyzją z dnia 20 lutego 2019 r. odmówiła przyznania ubezpieczonemu prawa czeskiej renty starczej (*starobni duchod*), będącej odpowiednikiem polskiej emerytury, ponieważ nie spełnił on warunków do jej przyznania.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, w okolicznościach faktycznych sprawy istotne było natomiast ustalenie, czy zatrudnienie ubezpieczonego na terenie byłej Czechosłowacji w okresie od dnia 9 listopada 1973 r. do dnia 30 listopada 1991 r. w S. było wykonywane na podstawie umowy zawartej pomiędzy Polską a Czechosłowacją lub zawartych w jej wykonaniu porozumień międzynarodowych. Sąd Okręgowy dokonał zaś w tym zakresie prawidłowych ustaleń faktycznych, opartych nie tylko na zeznaniach ubezpieczonego, ale także na dowodach z dokumentów, takich jak odpis legitymacji ubezpieczeniowej oraz przede wszystkim na podstawie zaświadczenia Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach z dnia 6 lipca 2018 r. potwierdzającego skierowanie ubezpieczonego do pracy przez organ zatrudnienia na podstawie umów i porozumień międzynarodowych. Organ rentowy nie kwestionował również tej okoliczności, że ubezpieczony został skierowany do

pracy w byłej Czechosłowacji od dnia 9 listopada 1973 r. w ramach współpracy międzynarodowej w oparciu o wymienioną przez Sąd pierwszej instancji umowę z dnia 17 lipca 1972 r. o współpracy w zakresie zatrudnienia obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w uspołecznionych przedsiębiorstwach gospodarczych Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej.

Uwzględniając powyższe rozważania, Sąd Apelacyjny uznał zatem, sporna w sprawie kwestia sprowadzała się w istocie do oceny, czy w świetle przepisów prawa do ustalenia kapitału początkowego ubezpieczonego i w ślad za tym do wysokości świadczenia emerytalnego, obliczonego na podstawie art. 25 ustawy emerytalnej, należy uwzględnić okres jego zatrudnienia w byłej Czechosłowacji od dnia 9 listopada 1973 r. do dnia 31 listopada 1991 r.

Sąd drugiej instancji przypomniał w związku z tym, że stosownie do art. 174 ust. 1 ustawy emerytalnej kapitał początkowy ustala się na zasadach określonych w art. 53 ustawy, a więc dotyczących ustalania wysokości emerytury, z uwzględnieniem ust. 2-12. Z art. 174 ust. 2 ustawy wynika natomiast, że przy ustalaniu kapitału początkowego przyjmuje się przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy m.in. okresy składowe, o których mowa w art. 6 - do których należą też przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. okresy zatrudnienia, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne, obywateli polskich za granicą - w organizacjach międzynarodowych, zagranicznych instytucjach i w zakładach, do których zostali skierowani w ramach współpracy międzynarodowej lub w których byli zatrudnieni za zgodą właściwych władz polskich (art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy). W judykaturze ugruntowane jest z kolei stanowisko, że okres pracy za granicą obywatela polskiego w zagranicznym zakładzie, do którego został skierowany w ramach współpracy międzynarodowej (art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej) podlega uwzględnieniu przy obliczaniu kapitału początkowego. Do dnia 30 kwietnia 2010 r. sprawy koordynacji systemów ubezpieczeń społecznych w państwach członkowskich Wspólnoty Europejskiej regulowało rozporządzenia Rady (EWG) Nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin

przemieszczających się we Wspólnocie (Dz.U.U.E.L.71.149.2 ze zm.), a od dnia 1 maja 2010 r. kwestie te reguluje rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE. L. 2004.166.1 ze zm.). Zgodnie z wyrażonym jeszcze pod rządami poprzedniego rozporządzenia Rady, ale zachowującym swoją aktualność w obecnym stanie prawnym, poglądem Sądu Najwyższego wynikającym z wyroku z dnia 2 września 2009 r., II UK 30/09 (LEX nr 794864), sprawy o ustalenie kapitału początkowego nie były jednak objęte zakresem regulacji rozporządzenia Rady (EWG) Nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie. Kapitał początkowy nie jest bowiem świadczeniem emerytalnym, a stanowi jedynie część wysokości tzw. nowej emerytury. Okres pracy za granicą obywatela polskiego w zagranicznym zakładzie, do którego został on skierowany w ramach współpracy międzynarodowej (art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej), podlega zaś uwzględnieniu przy obliczaniu kapitału początkowego na podstawie art. 174 ust. 2 tej ustawy. Sąd Apelacyjny w pełni podzielił również pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 8 sierpnia 2007 r., II UK 17/07 (LEX nr 1001291), zgodnie z którym, jeżeli umowy międzynarodowe przewidywały transfer i pracę obywateli polskich na rzecz pracodawców zagranicznych, to praca wykonywana w ramach tych umów była traktowana na równi z zatrudnieniem w Polsce i uwzględniana na tych samych zasadach, jak to zatrudnienie. Stąd praca obywateli polskich za granicą objęta tymi umowami uwzględniana jest przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń, także poprzez wyliczenie kapitału początkowego bez względu na opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne. Analogiczne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wcześniejszym wyroku z dnia 22 czerwca 2006 r., I UK 356/05 (OSNP 2007 nr 13-14, poz. 202), stwierdzając, że okres zatrudnienia w Czechosłowacji na podstawie skierowania do pracy w oparciu o umowę z dnia 17 lipca 1972 r. zawartą pomiędzy Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, a Rządem Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej o współpracy w zakresie zatrudnienia obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w uspołecznionych przedsiębiorstwach gospodarczych

Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej podlega uwzględnieniu przy ustalaniu kapitału początkowego (art. 174 ust. 2 w związku z art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej). Jak trafnie zauważył w tej sprawie Sąd pierwszej instancji, inną natomiast kwestią będzie w przyszłości ustalanie wysokości świadczenia ubezpieczonego, w przypadku którego zastosowanie - w zakresie w jakim wskazuje na to organ rentowy - znajdą przepisy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. Jeśli bowiem ubezpieczony zdecyduje się na pobieranie świadczenia z dwóch systemów, to okresy jego ubezpieczenia za granicą zostaną odpowiednio wyłączone przy obliczaniu świadczenia krajowego (tutaj polskiego). W niniejszej sprawie było jednak bezsporne, że czeska instytucja ubezpieczeniowa odmówiła przyznania ubezpieczonemu prawa do emerytury i o takie świadczenie będzie on mógł się ubiegać w czeskiej instytucji dopiero z chwilą osiągnięcia 68-tego roku życia.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, wyrok Sądu Okręgowego nie narusza również art. 174 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej w związku z art. 57 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. Przepis art. 57 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 (tzw. rozporządzenia podstawowego) nie znajduje bowiem zastosowania do obliczenia kapitału początkowego przez polski organ rentowy, a stanowi jedynie, że instytucja Państwa Członkowskiego nie jest zobowiązana do przyznania świadczeń z tytułu okresów ukończonych na podstawie stosowanego przez nią ustawodawstwa, które są uwzględniane w chwili ryzyka, jeżeli długość tych okresów jest mniejsza niż jeden rok oraz uwzględniając te okresy, żadne prawo do świadczeń nie zostało nabyte na podstawie tego ustawodawstwa. Powyższa regulacja nie odnosi się zatem do zasad ustalania kapitału początkowego.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Nowym Sączu wniósł do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 grudnia 2020 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając naruszenie prawa materialnego, to jest:

1. art. 6 lit. a w związku z art. 45 i art. 94 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących

działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (jednolity tekst w języku polskim: specjalne wydanie Dz. Urz. UE, dział 05, tom 1, str. 35 i nast. ze zm.), przez niezastosowanie tych przepisów, polegające na uznaniu, że do okresów zatrudnienia w ówczesnej Czechosłowackiej Republice Socjalistycznej i Czecho-Słowackiej Republice Federacyjnej od dnia 9 listopada 1973 r. do dnia 30 listopada 1991 r. mają zastosowanie regulacje wynikające z art. 14 ust. 1-3 umowy pomiędzy Rzeczpospolitą Polską i Republiką Czechosłowacką o ubezpieczeniu społecznym, podpisanej w Warszawie dnia 5 kwietnia 1948 r. (Dz.U. z 1949 r. Nr 6, poz. 34) w sytuacji, gdy czeska instytucja ubezpieczeniowa potwierdziła ten okres jako ubezpieczenie czeskie, a decyzją z 20 lutego 2019 r. z tytułu tych okresów ubezpieczenia tylko dlatego nie przyznała czeskiej renty starczej, że mający 63 lata ubezpieczony nie osiągnął wieku emerytalnego według przepisów czeskich wynoszącego 68 lat, natomiast do ustalenia wartości kapitału początkowego przez organ rentowy doszło „z urzędu” w związku z nabyciem przez ubezpieczonego z dniem 31 października 2018 r. prawa do emerytury według zreformowanych zasad opartych na systemie zdefiniowanej składki na ubezpieczenie emerytalne, której jeden z elementów do obliczenia jej podstawy stanowi zwaloryzowany kapitał początkowy, zaś rozporządzenie (EWG) nr 1408/71 w stosunku do Polski weszło w życie z dniem 1 maja 2004 r.;

2. art. 8 ust. 1 i art. 51 ust. 3 w związku z art. 57 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (jednolity tekst w języku polskim: specjalne wydanie Dz. Urz. UE dział 05, tom 5, str. 72 i nast. ze zm.) w związku z art. 91 tego rozporządzenia wspólnotowego i art. 96 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE z 30.10.2009 r. L nr 284, str. 1 i nast. ze zm.), które weszły w życie z dniem 1 maja 2010 r., przez niezastosowanie tych przepisów w sytuacji, gdy czeska instytucja ubezpieczeniowa potwierdziła okres od dnia 9 listopada 1973 r. do dnia 30 listopada 1991 r. jako ubezpieczenie czeskie, który jest dłuższy niż rok (12 miesięcy), bo wynosi 6.871 dni, czyli 229 miesięcy (= 19 lat i 1 miesiąc), a decyzją z

dnia 20 lutego 2019 r. odmówiła prawa do czeskiej renty starczej wyłącznie z tego powodu, że ubezpieczony nie spełnił warunku dożycia wymaganego wieku emerytalnego (68 lat), natomiast do ustalenia wartości kapitału początkowego przez organ rentowy doszło „z urzędu” w związku z nabyciem przez ubezpieczonego z dniem 31 października 2018 r. prawa do emerytury według zreformowanych zasad opartych na systemie zdefiniowanej składki na ubezpieczenie emerytalne, której jeden z elementów do obliczenia jej podstawy stanowi zwaloryzowany kapitał początkowy;

3. art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej, przez uznanie, że okres zatrudnienia ubezpieczonego w byłej Czechosłowacji był przypadającymi przed dniem 15 listopada 1991 r. okresem pracy za granicą, mimo że koniec tego okresu przypadał już po tej dacie, tj. „od 30 listopada 1991 r.”, a fakt uznania tego okresu w całości jako ubezpieczenia czeskiego wyklucza zakwalifikowanie tego okresu jako okresu zatrudnienia po ukończeniu 15 lat życia obywatela polskiego za granicą w zagranicznym zakładzie, do którego został skierowany w ramach współpracy międzynarodowej lub w którym był zatrudniony za zgodą właściwych władz polskich, gdyż jest to okres ubezpieczenia za granicą, o którym mowa w art. 8 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, którego nie wymienia art. 174 ust. 2 tej ustawy;

4. art. 10 rozporządzenia (WE) nr 883/2004, przez jego niezastosowanie i uwzględnienie - przy ustalaniu stażu ubezpieczeniowego do obliczenia wartości kapitału początkowego, który po zwaloryzowaniu wszedł do podstawy obliczenia emerytury - jednego i tego samego okresu składkowego z tytułu ubezpieczenia obowiązkowego od dnia 9 listopada 1973 r. do dnia 30 listopada 1991 r. w sytuacji, gdy ubezpieczony z dniem 31 października 2018 r. nabył prawo do polskiej emerytury na podstawie art. 24 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a powyższy okres, który czeska instytucja ubezpieczeniowa potwierdziła jako okres ubezpieczenia czeskiego, po osiągnięciu przez ubezpieczonego z dniem 31 października 2021 r. tamtejsza zagraniczna instytucja właściwa przyzna i będzie wypłacać ubezpieczonemu czeską rentę starczą (emeryturę), skutkiem czego dojdzie wówczas do naruszenia ustanowionej w art. 10 rozporządzenia (WE) nr 883/2004 zasady zakazującej kumulacji świadczeń z tytułu jednego i tego samego

okresu ubezpieczenia (tj. niewypłacania świadczeń z systemów dwóch państw członkowskich UE / EFTA za jeden i ten sam okres ubezpieczenia);

5. art. 174 ust. 2 w związku z ust. 1 ustawy emerytalnej, przez uwzględnienie do ustalenia wartości kapitału początkowego ubezpieczonego dłuższego niż rok (12 miesięcy) okresu ubezpieczenia czeskiego w sytuacji, gdy okres ten uznała za własny czeska instytucja ubezpieczeniowa, która - po spełnieniu przez ubezpieczonego warunku stażowego według przepisów ustawodawstwa czeskiego - ustali prawo do czeskiej renty starczej (emerytury) i będzie wypłacać stosowne świadczenie, które będzie świadczeniem rentowym innymi niż renta z ubezpieczenia dodatkowego, bo z podstawowego ubezpieczenia rentowego, a ubezpieczony z dniem 31 października 2018 r. - na podstawie art. 24 ust. 1 ustawy emerytalnej - nabył prawo do emerytury, której wysokość oblicza się zgodnie z art. 26 tej ustawy, czyli jest świadczeniem stanowiącym równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia podstawy obliczenia emerytury przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę, a jednym z elementów podstawy wymiaru emerytury jest zwaloryzowany kapitał początkowy, czego skutkiem będzie zawyżenie kwoty emerytury polegające na obliczeniu wartości kapitału początkowego z uwzględnieniem okresów ubezpieczenia czeskiego, za które stosowne składki wpłynęły do tamtejszego systemu ubezpieczenia rentowego, z tytułu czego czeska instytucja ubezpieczeniowa będzie wypłacać w/w czeską rentę starczą (emeryturę), która nie będzie świadczeniem z ubezpieczenia dodatkowego;

Powołując się na tak sformułowane zarzuty kasacyjne, organ rentowy wniosk o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy, to jest - zgodnie z żądaniem apelacji z dnia 10 stycznia 2020 r. - oddalenie odwołania od decyzji z dnia 19 marca 2019 r. o ponownym ustaleniu kapitału początkowego i od decyzji z dnia 28 marca 2019 r. o przyznaniu emerytury w ostatecznej wysokości oraz o zasądzenie od ubezpieczonego na rzecz skarżącego kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem określonych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Krakowie oraz zasądzenie na rzecz skarżącego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznawana w niniejszym postępowaniu skarga kasacyjna jest w przeważającej części nieuzasadniona, a zasługuje na uwzględnienie jedynie w tym zakresie, w którym słusznie zarzuca naruszenie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej w odniesieniu do spornego okresu zatrudnienia ubezpieczonego po dniu 14 listopada 1991 r.

Wstępnie Sąd Najwyższy zauważa, że spór w sprawie, w której została wniesiona rozpoznawana obecnie skarga kasacyjna, w istocie dotyczy wykładni zastosowanego przez Sądy *meriti* jako podstawa prawna rozstrzygnięcia art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c w związku z art. 174 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej oraz relacji tych przepisów do unijnych regulacji dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (w tym zwłaszcza art. 8 i art. 10 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, Dz. U. UE L. z 2004 r. nr 166, poz. 1 ze zm., dalej jako rozporządzenie 883/2004).

Trzeba zatem przypomnieć, że zgodnie z zasadami ustalania emerytury w systemie zdefiniowanej składki podstawę wyliczenia emerytury dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. (a taką osobą jest bez wątpienia ubezpieczony, urodzony w dniu 31 października 1953 r.) stanowi kwota równa sumie składek wpłaconych na ubezpieczenie emerytalne zaewidencjonowana na indywidualnym koncie ubezpieczonego od dnia 1 stycznia 1999 r. oraz kwota tzw. kapitału początkowego, wyprowadzona z odtworzenia sumy składek, które nie były ewidencjonowane przed tym dniem (art. 25 ust. 1 w związku z art. 24 ustawy emerytalnej). Kwota kapitału początkowego odzwierciedla w wymiarze emerytury - według zasad określonych w art. 174 ustawy - okresy składkowe i nieskładkowe przebyte przed tym dniem. Stosownie do art. 174 ust. 2 ustawy emerytalnej przy ustalaniu kapitału początkowego przyjmuje się przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy okresy składkowe, o których mowa w art. 6, okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 5, oraz okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 1 - 4 i 6 - 12, w wymiarze nie większym niż określony w art. 5 ust. 2. Jest to

zamknięty katalog okresów stażowych uwzględnianych przy kapitale początkowym, nieobejmujący innych okresów, które mogą być pod pewnymi warunkami uwzględnione przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz przy obliczaniu ich wysokości, czyli na przykład okresów ubezpieczenia zagranicznego, które zgodnie z art. 8 ustawy emerytalnej są zaliczane do stażu ubezpieczeniowego, o ile tak stanowią odpowiednie umowy międzynarodowe. Odmienne należy jednak traktować takie kategorie zatrudnienia zagranicznego, które zostały wymienione między innymi w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej. Podobnie jak np. wykonywanie pracy przymusowej czy podleganie represjom politycznym – nie są to okresy, za które do polskiego systemu ubezpieczeniowego trafiały składki. Wolą ustawodawcy było wszakże uznanie wymienionych sytuacji za okresy składkowe na równi z okresami ubezpieczenia czy służby, a wyjątku w ich uwzględnianiu nie uczyniono nawet na potrzeby ustalania kapitału początkowego. Zgodnie z art. 9 ustawy emerytalnej okresy, o których mowa w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c tej ustawy, nie są przy tym uwzględniane do stażu, jeżeli z ich tytułu jest wypłacane świadczenie rentowe z instytucji zagranicznej inne niż renta z ubezpieczenia dodatkowego. Zakres przedmiotowy tego przepisu dotyczy więc wyłącznie ustalania prawa do świadczeń, a i to z zastrzeżeniem realizacji (wypłaty) świadczenia przez instytucję zagraniczną. Rozróżnienie na „staż do prawa” oraz „staż do wymiaru” jest stosowane przez ustawodawcę konsekwentnie (por. art. 5 ust. 1 i 4 z art. 51 ust. 1 ustawy emerytalnej), zatem ograniczenie z art. 9 ustawy emerytalnej nie znajduje zastosowania w odniesieniu do obliczania wysokości świadczeń – w tym również ustalania kapitału początkowego. Takie ukształtowanie przepisów pozwala zaś stwierdzić, że ustawodawca „świadomie” dopuszcza sytuację, w której jako krajowe okresy składkowe na potrzeby obliczania świadczenia będą uznawane sytuacje, klasyfikowane jednocześnie w taki sam sposób w innych państwach. Dlatego okres, o którym mowa w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej, nie doznaje ograniczenia, o którym mowa w art. 9 tej ustawy, w ramach uwzględniania go przy obliczaniu kapitału początkowego. Wymaga bowiem podkreślenia, że postępowanie o kapitał początkowy nie jest ani postępowaniem o stwierdzenie nabycia prawa do emerytury, ani postępowaniem w przedmiocie ustalenia wysokości emerytury – choć kapitał ten jako jeden z elementów obliczenia podstawy emerytury ma istotne

znaczenie dla ustalenia wysokości tego świadczenia. Kluczowe dla rozstrzygnięcia w tym zakresie jest odesłanie z art. 174 ust. 2 ustawy emerytalnej wprost do całego katalogu okresów składkowych wymienionych w art. 6 tej ustawy – w tym również do art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c, przy jednoczesnym braku zastrzeżenia stosowania art. 9 ustawy emerytalnej czy zastosowania innego sposobu ograniczenia tych okresów. Taki sposób rozumienia art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej potwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 lipca 2019 r., I UK 125/18 (LEX nr 2696833), wyrażając trafny pogląd prawny, w myśl którego okresy z art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c i d charakteryzują się tym, że mimo wykonywania zatrudnienia w innym państwie, praca ma takie znaczenie dla polskiej instytucji ubezpieczeniowej jak gdyby była wykonywana w Polsce. W wymienionym wyroku Sąd Najwyższy przywołał również szereg innych orzeczeń potwierdzających takie pojmowanie spornych norm (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 czerwca 2006 r., I UK 356/05, OSNP 2007 nr 13-14, poz. 202 i z dnia 2 września 2009 r., II UK 30/09, OSNP 2011 nr 9-10, poz. 128 oraz z dnia 1 września 2010 r., II UK 77/10, OSNP 2012 nr 1-2, poz. 16). W orzeczeniach tych, a także w wyrokach: z dnia 11 stycznia 2005 r., I UK 135/04 (OSNP 2005 nr 14, poz. 217) oraz z dnia 8 sierpnia 2007 r., II UK 17/07 (LEX nr 1001291), Sąd Najwyższy stanowczo stwierdzał natomiast, że sprawy o kapitał początkowy nie są ani sprawami o prawo do emerytury, ani bezpośrednio o wysokość tego świadczenia, a w konsekwencji nie są objęte zakresem regulacji rozporządzenia dotyczącego koordynacji systemów zabezpieczenia i stosuje się do niego wyłącznie prawo polskie.

Od tak ukształtowanej linii orzeczniczej odstępiono wprawdzie między innym w wyrokach Sądu Najwyższego: z dnia 27 lutego 2014 r., II UK 334/13 (OSNP 2015 nr 6, poz. 85), z dnia 15 września 2015 r., II UK 344/14 (LEX nr 1809885), z dnia 14 grudnia 2016 r., II UK 490/15 (LEX nr 2191452) oraz z dnia 14 marca 2017 r., II UK 19/16 (LEX nr 2284187), jednakże istotne jest to, że rozstrzygano wówczas inny problem prawny (dotyczący umowy polsko-niemieckiej), chodziło bowiem o przypadki zastosowania postanowień umowy zawartej w dniu 9 października 1975 r. pomiędzy Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym (Dz.U. z 1975 r. Nr 16, poz. 101). Artykuł 4 tej umowy zakładał zaś, że państwo zamieszkania osoby uprawnionej uwzględnia

również okresy ubezpieczenia, zatrudnienia jak gdyby miały one miejsce w tym państwie. W takiej sytuacji ubezpieczony nie miał roszczenia o uwzględnienie tych okresów w drugim państwie. Podstawą uznania okresów pracy za granicą jako własnych w takim przypadku była zatem umowa o zabezpieczeniu społecznym, która zgodnie z art. 8 rozporządzenia 883/2004 byłaby zastąpiona postanowieniami tegoż rozporządzenia, lecz została wymieniona w załączniku II tegoż rozporządzenia. Dlatego Sąd Najwyższy stwierdził, że do spraw związanych z umową polsko-niemiecką mają zastosowanie przepisy koordynacji, w tym również reguła z art. 10 rozporządzenia 883/2004.

W sprawie, w której chodzi o możliwość uwzględnienia w stażu ubezpieczeniowym decydującym o wysokości kapitału początkowego okresu zatrudnienia na terenie byłej Czechosłowacji, spełniającego kryteria określone w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej, taki problem natomiast nie występuje, zwłaszcza że z brzmienia art. 10 rozporządzenia 883/2004, który stanowi, że rozporządzenie koordynacyjne nie utrzymuje prawa do kilku świadczeń tego samego rodzaju za jeden i ten sam okres ubezpieczenia obowiązkowego, wynika wyłącznie zakaz kumulacji świadczeń, który oznacza brak możliwości realizacji świadczeń z dwóch państw członkowskich, jeśli zostały one przyznane za jeden i ten sam okres - z tego samego tytułu (por. K. Ślebzak: Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego, Komentarz, Warszawa 2012, s. 194). Z kolei, zgodnie z art. 9 pkt 1 ustawy emerytalnej, o czym była już mowa, przy ustalaniu do świadczeń przewidzianych w tej ustawie nie uwzględnia się między innymi okresów, o których mowa w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c, tylko wtedy, gdy z ich tytułu jest wypłacane świadczenie rentowe z instytucji zagranicznej inne niż renta z ubezpieczenia dodatkowego.

Prowadzi to do konkluzji, że przypadający przed dniem 15 listopada 1991 r. okres zatrudnienia obywatela polskiego za granicą między innymi w zagranicznych instytucjach i w zakładach, do których został on delegowany lub skierowany, podlega zaliczeniu nie tylko przy ustalaniu kapitału początkowego, ale także przy ustalaniu emerytury, o której mowa w art. 24 ustawy emerytalnej, z zastrzeżeniem jedynie takiej sytuacji, w której osoba mająca ustalone świadczenie emerytalne z uwzględnieniem okresu zatrudnienia za granicą zdecyduje się na równoczesne

pobieranie podobnego świadczenia przyznanego przez instytucję zagraniczną z tytułu tego zatrudnienia i świadczenie to będzie jej wypłacane.

Trzeba bowiem zauważyć, że art. 10 rozporządzenia 883/2004, ustanawiając zakaz kumulacji świadczeń za jeden i ten sam okres ubezpieczenia obowiązkowego, odnosi się wyłącznie do sytuacji, do których miałyby dojść wskutek zastosowania przepisów o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Nie można zatem stwierdzić, że w sprawie, w której do takiegoż efektu prowadzi zastosowanie wyłącznie ustawodawstwa krajowego, norma z art. 10 rozporządzenia 883/2004 spowoduje wyłączenie takiego skutku. Warto też przypomnieć, że stosując rozporządzenie koordynacyjne należy uwzględniać szczególne cechy ustawodawstwa krajowego w zakresie zabezpieczenia społecznego i stworzyć jedynie system koordynacji (motyw 4 rozporządzenia), a w ramach tej koordynacji niezbędne jest zagwarantowanie równego traktowania zainteresowanych osób na podstawie różnych ustawodawstw krajowych (motyw 5 rozporządzenia). Uwzględnienie wymienionych motywów potwierdza więc konieczność takiego pojmowania treści art. 10 rozporządzenia 883/2004, aby nie ograniczał on uprawnień nadanych wyłącznie na podstawie przepisów krajowych – bez stosowania rozporządzenia koordynacyjnego. Innymi słowy, jeśli jeden okres ubezpieczenia jest honorowany na podstawie przepisów krajowych kilku państw, które ów okres traktują jak okres obowiązkowego ubezpieczenia w tym państwie, nie ograniczając takiej klasyfikacji nawet w razie uwzględnienia tegoż okresu w uprawnieniach zagranicznych, zaś indywidualne uprawnienia zostały nabyte i zrealizowane bez stosowania przepisów koordynacyjnych, to nie jest możliwe powołanie się na art. 10 rozporządzenia 883/2004 i ograniczenie takiej klasyfikacji.

Odnosząc dotychczasowe rozważania do okoliczności faktycznych ustalonych w sprawie, wiążących Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), z których jednoznacznie wynika, że co prawda czeska instytucja ubezpieczeniowa potwierdziła sporny okres zatrudnienia ubezpieczonego jako ubezpieczenie czeskie, ale równocześnie odmówiła przyznania mu prawa do czeskiej renty starczej z powodu nieosiągnięcia wieku emerytalnego, co powoduje, że dotychczas nie występuje kumulacja świadczeń przyznanych za ten sam okres, należy zatem uznać, że zaskarżony wyrok nie narusza powołanych w podstawach

zaskarżenia art. 8 ust. 1, art. 10, art. 51 ust. 3 w związku z art. 57 i w związku z art. 91 rozporządzenia 883/2004; art. 96 ust. 1 rozporządzenia 987/2009, a także art. 6 lit. a w związku z art. 45 i 94 rozporządzenia 1408/71. W sprawie nie doszło bowiem do naruszenia wymienionych przepisów o koordynacji zabezpieczenia społecznego, ponieważ w jej specyficznych okolicznościach (jeszcze) nie znajdowały one zastosowania. Taki wniosek stanowi konsekwencję zakwalifikowania okresu pracy ubezpieczonego za granicą wyłącznie na podstawie przepisów polskich (art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej). Z kolei w zakresie naruszenia tego przepisu, stosowanego wprost oraz w związku z art. 174 ust. 2 ustawy emerytalnej, argumenty przedstawione w skardze nie znajdują uzasadnienia w odniesieniu do okresu od dnia 9 listopada 1973 r. do dnia 14 listopada 1991 r. Przepis art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej nie daje natomiast podstawy do zaklasyfikowania okresu od dnia 15 listopada do dnia 30 listopada 1991 r. jako okresu składkowego, ponieważ okres ten nie jest objęty hipotezą tego przepisu.

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oraz art. 398¹⁶ k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 102 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.